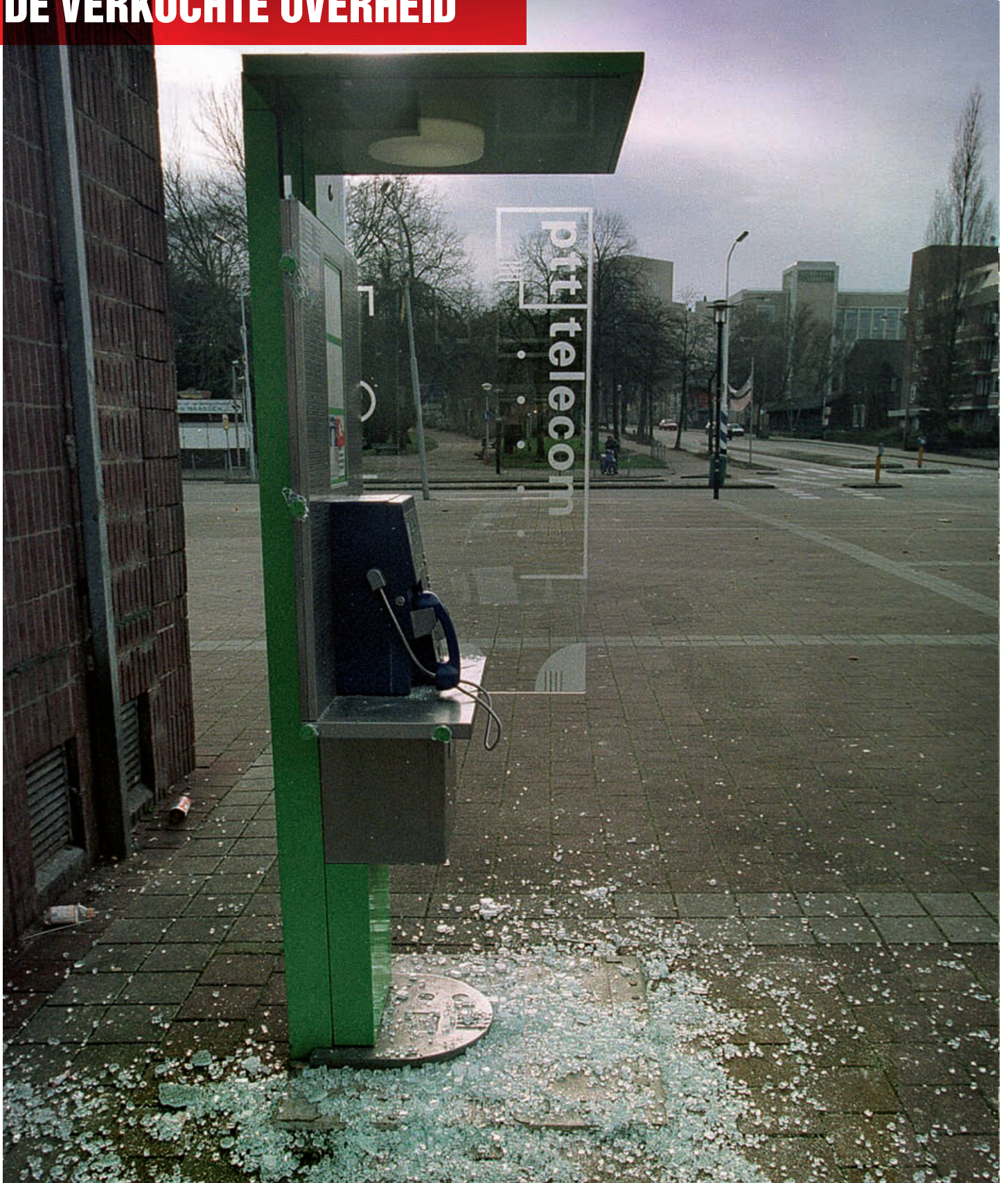

SPANNING

DE VERKOCHTE OVERHEID

UITGAVE VAN HET WETENSCHAPPELIJK BUREAU VAN DE SP

Verschijnt 11 keer per jaar, jaargang 13, nummer 5, mei 2011

DE VERKOCHTE OVERHEID

De afgelopen dertig jaar heeft de overheid tal van taken afgestoten. De vraag is of onze samenleving daar veel beter van geworden is. Zeker met het oog op de toekomst is het goed te leren van wat er de afgelopen dertig jaar goed en fout ging. Op dit moment onderzoekt de Eerste Kamer of er een parlementair onderzoek moet komen naar de privatiseringsprocessen sinds het eind van de jaren '80. Een goed plan, volgens SP-senator Tiny Kox. Hij roept de leden van de nieuwe Eerste Kamer op om dit onderzoek ook daadwerkelijk uit te voeren. Alleen dan kunnen we eventuele fouten uit het verleden in de toekomst vermijden.

Nico Wilterdink, hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam, schreef ooit een proefschrift over de vermogensverhoudingen in Nederland. Tot de jaren tachtig kwam steeds meer vermogen in handen van de publieke sector, maar daarna trad een kentering in. Een steeds groter deel van vermogens en bezit is de afgelopen decennia in particuliere handen terecht gekomen. De ongelijkheid neemt weer toe en daarmee ook het wantrouwen en de angst onder een deel van de bevolking. Deze gevoelens zijn een voedingsbodem voor politieke radicalisering. Dat kan de richting van de SP uitgaan, een volgens Wilterdink traditionele sociaal-democratische partij. Ook is het mogelijk dat mensen hun heil zoeken bij rechtse anti-elitaire organisaties zoals de PVV. Wilterdink waarschuwt de SP goed voeling te blijven houden met de mensen en niet te intellectueel te worden.

Ook Frank Ankersmit, emeritus hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Groningen, maakt zich grote zorgen over de veranderde verhouding in de balans tussen overheid en markt. Hij maakt zich zelfs zulke grote zorgen over de neoliberale richting waar zijn eigen partij, de VVD, is opgegaan dat hij zijn lidmaatschap heeft opgezegd. Volgens Ankersmit dreigt het

neoliberalisme tot een nieuw soort feodale samenleving te leiden, waarin een kleine groep mensen de staat kan gebruiken voor het behartigen van hun eigen privé-belangen.

Ondanks de groeiende twijfel over het nut van diverse privatiseringsprocessen, zet de huidige regering in op meer marktwerking als het gaat om het openbaar vervoer in de grote steden. Deze plannen stuiten echter op fors protest van de werknemers van de vervoersbedrijven. Het personeel van GVB, HTM en RET voert al maanden actie tegen de aanbestedingen en de door de regering aangekondigde bezuinigingen, reden om een woordvoerder van de actievoerders aan de tand te voelen. Henk van der Maden uit Rotterdam laat zien wat de gevolgen van bezuiniging en aanbesteding zullen zijn voor personeel en reizigers.

Verzet, maar dan heel wat massaler, is er ook al maanden in Noord-Afrika. Tiny Kox bezocht met een delegatie van de Raad van Europa Tunesië, het land waar de Arabische lente begon, maar waar de ontwikkelingen in Libië de voortgang van het democratiseringsproces onder druk zetten. Door de burgeroorlog en de NAVO-interventie ondervinden de buurlanden gevolgen die de opstand in andere landen eerder zullen doven dan bevorderen.

Arjan Vliegthart zet de nieuwe opzet van het Rijke Rooie Leven voort met een bijdrage over John Legend. Legend roept mensen op om hun leven in eigen hand te nemen.

INHOUD

- 3** **EERSTE KAMER WIL PARLEMENTAIRE ENQUETE NAAR GEVOLGEN PRIVATISERING**
- 8** **'DE SP MOET UITKIJKEN NIET TE INTELLECTUEEL TE WORDEN'**
- 10** **HET NEOLIBERALISME LEIDT TOT HERNIEUWDE FEODALE VERHOUDINGEN**
- 13** **VERZET TEGEN AANBESTEDINGEN**
- 15** **TUNESISCHE JASMIJNREVOLUTIE BEDREIGD DOOR LIBISCHE BURGEROORLOG**
- 18** **HET RIJKE ROOIE LEVEN 68**
- 20** **OPINIE**

COLOFON

Spanning wordt uitgegeven door het Wetenschappelijk Bureau van de SP

Een abonnement kost 12 euro per jaar voor SP-leden en 25 euro voor niet-leden. De betaling gaat per incasso.

Abonnementenadministratie

Vijverhofstraat 65

3032 SC Rotterdam

T (010) 243 55 40

F (010) 243 55 67

E administratie@sp.nl

Redactieadres

Vijverhofstraat 65

2032 SC Rotterdam

T (010) 243 55 35

E spanning@sp.nl

Redactie

Sjaak van der Velden

Arjan Vliegthart

Tekstredactie

Daniël de Jongh

Redactieraad

Hans van Heijningen

Tiny Kox

Ronald van Raak

Basisontwerp

Thonik en BENG.biz

Vormgeving

Antoni Gracia

Robert de Klerk

Gonnie Sluijs

Foto cover

Bert Beelen/Hollandse Hoogte

EERSTE KAMER WIL PARLEMENTAIRE ENQUETE NAAR GEVOLGEN PRIVATISERING

Tekst: Tiny Kox Foto: Hilz / Hollandse Hoogte

Voor de eerste keer in zijn bestaan wil de Eerste Kamer gebruik maken van zijn grondwettelijke recht om een parlementaire enquête te houden. Samen met de fractievoorzitters van ChristenUnie en PvdA nam SP-fractievoorzitter Tiny Kox het initiatief, waarna een Kamermeerderheid ermee instemde. Een voorbereidingscommissie bereidt nu vraagstelling en werkwijze voor. Onderwerp van de enquête: de gevolgen voor de burgers van 25 jaar privatisering en verzelfstandiging van overheidsdiensten.

Dit jaar is het 25 jaar geleden dat de Rijkspostspaarbank en de Postcheque- en Girodienst werden afgesplitst van staatsbedrijf PTT om ondergebracht te worden in de Postbank. De Postbank werd op zijn beurt onderdeel van het private ING-concern, om er uiteindelijk geheel in op te gaan. Deze privatisering, een kwart eeuw geleden, stond aan het begin van een lange reeks van politieke besluiten, waardoor grote delen van de publieke sector stap voor stap naar de markt werden gebracht. Door 25 jaar privatisering en verzelfstandiging zijn de verhoudingen in de samenleving ingrijpend veranderd, is de rol van de overheid in de economie in het algemeen en in de publieke dienstverlening in het bijzonder verregaand beperkt, terwijl de invloed van de markt – van het bedrijfsleven – op wat voorheen ‘publieke dienstverlening’ heette, buitengewoon sterk werd uitgebreid. Door 25 jaar

privatisering en verzelfstandiging van overheidsdiensten is ook de positie van de burger wezenlijk anders geworden. Maar is die ook wezenlijk beter geworden? Of verschilt dat van geval tot geval? Hoe beoordelen we na een kwart eeuw deze enorme ombouwoperatie van onze samenleving en onze publieke sector en welke lessen kunnen we er voor de nabije toekomst uit trekken? Daarover houdt de Eerste Kamer binnenkort een parlementaire enquête. Op voorstel van ChristenUnie, SP en PvdA gaat de Senaat onderzoek doen naar de gevolgen van een kwart eeuw privatisering en verzelfstandiging van overheidsdiensten voor de burgers van dit land.

NOOIT EERDER

Het recht van de Eerste Kamer om zo'n onderzoek te doen staat sinds 1887 in de Grondwet, nadat het in 1848 al

(Lees verder op pagina 5)

WAT IS PRIVATISERING?

Privatisering is het proces waarbij het eigendom van bedrijven en diensten overgaat van de overheid naar de particuliere sector. Daarbij wordt publiek eigendom (zoals een staatsbedrijf) in particuliere handen gebracht. Privatisering werd gestimuleerd door de ideologie achter de Washington-consensus. Het is sinds de jaren tachtig van de twintigste eeuw met wisselend succes toegepast in vrijwel de gehele westerse wereld.

In Nederland werden zo onder meer busmaatschappijen, energiebedrijven, de telefonie (tegenwoordig KPN) en de post (tegenwoordig TNT Post) geprivatiseerd. Waar vele

partijen tijdens de laatste decennia van de twintigste eeuw positief dachten over privatisering, is de kritiek op privatisering aan het begin van deze eeuw duidelijk gegroeid. Momenteel staat ter discussie welke mate van privatisering van de gezondheidszorg maatschappelijk toelaatbaar is.

Verzelfstandiging is een minder vergaand proces, waarbij een overheidsbedrijf wordt omgevormd in een zelfstandig publiekrechtelijk of privaatrechtelijk bedrijf, maar waarbij de overheid de meerderheid van de aandelen in handen houdt. Verzelfstandiging kan een eerste stap zijn op weg naar privatisering.

Sdu, de voormalige staatsdrukkerij en uitgeverij.

WAT IS EEN PARLEMENTAIRE ENQUETE?

Een parlementaire enquête is in Nederland een middel dat de Eerste en Tweede Kamer kunnen gebruiken om informatie over een bepaald onderwerp te verkrijgen. Het parlementaire recht een enquêteonderzoek te houden is sinds 1848 vastgelegd in de Nederlandse Grondwet en sinds 1850 verder uitgewerkt in de Wet op de Parlementaire Enquête. Deze wet is in 2008 volledig herzien (Wet op de parlementaire enquête 2008).

De Kamer kan te allen tijde besluiten een enquêteonderzoek te houden; hiervoor is een meerderheidsbesluit nodig. Een enquêtecommissie, bestaande uit Kamerleden, voert dit onderzoek vervolgens uit. De Kamer bepaalt de onderzoeks-

opdracht. Iedereen in Nederland is op basis van de wet verplicht om medewerking te verlenen aan een parlementaire enquête. Enquêtecommissies kunnen getuigen oproepen en onder ede verhoren. Weigerachtige getuigen kunnen door de rechter worden gedwongen medewerking te verlenen, bijvoorbeeld met een dwangsom of medebrenging door de politie. Meened en blijvende weigerachtigheid zijn strafbaar. Momenteel houdt de Tweede Kamer een parlementaire enquête naar de kredietcrisis. SP-Kamerlid Jan de Wit is voorzitter van de commissie.

ENKELE VOORMALIGE STAATSBEDRIJVEN

PTT

De staat had sinds 1799 het beheer over de briefpost. In de Postwet van 1850 was opgenomen dat het belangrijkste doel van de postdiensten was ervoor te zorgen dat het postverkeer goed zou worden afgehandeld.

Vanaf 1913 eigende de staat zich de diverse telefoonnetten toe.

Telefoonnetten en de postdiensten gingen in 1915 samen en sinds 1928 gebeurde dat onder de naam *Staatsbedrijf der Postdiensten, Telegrafie en Telefonie* (PTT) dat zich ook met bankzaken ging bezighouden.

Tijdens de oorlog verzelfstandigde de Duitse bezetter de PTT, maar dat besluit werd na de bevrijding weer teruggedraaid. In de jaren tachtig pakten de opeenvolgende neoliberale regeringen de verzelfstandiging echter weer op.

In 1986 werden de Rijkspostspaarbank en de Postcheque- en Girodienst afgesplitst en geprivatiseerd. Ze gingen samen verder onder de naam Postbank, die na een reeks fusies opging in ING.

Het restant van de PTT werd in 1989 zelfstandig, onder de naam *Koninklijke PTT Nederland NV* (KPN), met als werkmaatschappijen PTT Post BV en PTT Telecom BV. De overheid bleef tot 1994 de enige aandeelhouder van KPN. In 1996 nam KPN het Australische bedrijf *Thomas Nationwide Transport* (TNT) over en zo ontstond de *TNT Post Groep* (TPG). De werknaam PTT Post bleef in gebruik tot 2002.

In 1998 splitste TPG in *Koninklijke TPG Post NV* (TPG Post) en Koninklijke KPN NV (KPN). Beide bedrijven proberen zich ook internationaal te profileren.

DSM

DSM is voortgekomen uit de voormalige Nederlandse Staatsmijnen, en de naam is dan ook een afkorting voor *Dutch State Mines*.

De Nederlandse Staatsmijnen waren in 1902 opgericht als staatsbedrijf voor de exploitatie van ondergrondse steenkoolreserves in Limburg. In de jaren zestig besloot de regering de mijnen te sluiten, omdat buitenlandse kolen goedkoper waren

en er in Groningen aardgas was gevonden. Na de sluiting van de laatste mijn, in 1973, ging het bedrijf verder onder de naam DSM en hield het zich bezig met chemie-activiteiten.

Vanwege de verandering van de kernactiviteiten was het bedrijf reeds in 1967 verzelfstandigd en een NV geworden, maar de staat bleef tot 1989 de enige aandeelhouder. In 1996 werd het laatste aandelenbelang verkocht.

NS

De Nederlandse Spoorwegen, in 1938 ontstaan uit een fusie tussen twee zelfstandige spoorwegbedrijven, is nooit een staatsbedrijf geweest. Wel was de staat de enige aandeelhouder, maar de directie van de NV Nederlandse Spoorwegen had een zekere zelfstandigheid van beleid. De NS was een zogenoemd semi-overheidsbedrijf, dat eigenaar en beheerder was van de Nederlandse railinfrastructuur en exploitant van alle hierop uitgevoerde vervoersdiensten.

Vanaf 1994 werd de NS opgesplitst, wat meestal met de term verzelfstandiging wordt aangeduid. Eigenlijk is deze term niet correct, omdat NS al zelfstandig was, maar de politiek heeft het bedrijf gesplitst om te voldoen aan nieuwe Europese regelgeving en om de onduidelijke subsidiestroom naar het bedrijf te kanaliseren.

NS houdt zich nu bezig met reizigersvervoer en de exploitatie van stations, maar is het alleenrecht op het reizigersvervoer kwijtgeraakt. De infrastructuur (zeg maar de rails) zijn eigendom van het ministerie van Verkeer en Waterstaat. De dienstleiding en het onderhoud van de infrastructuur worden sinds 2002 uitgevoerd door 'ProRail', waarvan de aandelen volledig in handen van de staat zijn.

Het goederenvervoer is overgegaan naar Railion, een fusieproduct uit 2000 van NS Cargo en het Duitse DB Cargo. Vanaf het begin van zijn bestaan heeft NS vele streekvervoerbedrijven in eigendom gehad; in 1983 waren vrijwel alle buslijnen in handen van de NS. In de jaren daarna zijn de concessies voor het busvervoer naar diverse particuliere bedrijven gegaan.

aan de Tweede Kamer was toebedeeld. De Eerste Kamer maakte er echter nooit eerder gebruik van. Dit wordt dus de eerste keer. Het onderwerp is er belangrijk genoeg voor. En de argumenten om te kiezen voor het middel van de parlementaire enquête, zijn overtuigend. Samen met mijn collega's Schuurman van de ChristenUnie en Noten van de PvdA heb ik begin dit jaar het idee op tafel gelegd voor het houden van een parlementaire enquête door de Eerste Kamer naar 25 jaar privatisering en verzelfstandiging van overheidsdiensten. Na positieve reacties van verschillende kanten hebben we het idee verder uitgewerkt. Inmiddels heeft een meerderheid van de Senaat ingestemd met het idee van een parlementaire enquête. Op dit moment is een voorbereidingscommissie aan de slag om de vraagstelling te formuleren en een voorstel te doen over de werkwijze. Eind mei wordt de Senaat

daarover geïnformeerd, waarna de nieuwe Kamer, die op 7 juni wordt geïnstalleerd, het definitieve besluit over de verdere voortgang neemt.

GROTE VERANTWOORDELIJKHEID STATEN-GENERAAL

Vijfentwintig jaar lang zijn in Nederland tal van overheidsdiensten verzelfstandigd of geprivatiseerd. Post, telefonie, openbaar vervoer en energie werden van overheidstaak tot voorwerp van privaat ondernemen. Met de privatisering veranderde ook de positie van duizenden werknemers bij de voormalige overheidsdiensten, terwijl burgers veranderden in consumenten. Verbetering van de dienstverlening aan hen, tegen gemiddeld lagere kosten, was een van de belangrijke aannames die onder het privatiseringsproces lagen. Met elkaar concurrerende bedrijven zouden in staat zijn elkaar te prikkelen tot meer

BEDRIJFSDEELNEMINGEN VAN DE NEDERLANDSE STAAT, 2010

Naam bedrijf	percentage deelname	sinds
De Nederlandsche Bank N.V.	100,0	1864
N.V. Bank Nederlandse Gemeenten	50,0	1914
Koninklijke Luchtvaart Maatschappij N.V.	5,9	1920
N.V. Nederlandse Spoorwegen	100,0	1937
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	17,2	1954
N.V. Luchthaven Maastricht	34,8	1956
N.V. Luchthaven Schiphol	69,7	1958
N.V. Nederlandse Gasunie	100,0	1963
Nederlandse Participatie Maatschappij voor de Nederlandse Antillen N.V.	Nvt	1966
Ultra Centrifuge Nederland N.V.	100,0	1969
Nederlandse Financierings Maatschappij voor Ontwikkelingslanden N.V.	51,0	1970
Energie Beheer Nederland B.V.	100,0	1973
N.V. Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij	99,9	1974
N.V. Industriebank LIOF	94,4	1975
Covra N.V.	100,0	1982
N.V. Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij	67,4	1983
Thales Nederland B.V.	1,0	1989
N.V. Rechterland	100,0	1990
De Koninklijke Nederlandse Munt N.V.	100,0	1994
TenneT Holding B.V.	100,0	1998
Twinning Holding B.V.	100,0	1998
Connexxion Holding N.V.	33,3	1999
MTS Amsterdam N.V.	5,0	1999
N.V. Kliq (failliet sinds 14-12-2005)	100,0	2002
Railinfratrust B.V.	100,0	2002
Ontwikkelingsmaatschappij Oost Nederland N.V.	57,6	2003
Havenbedrijf Rotterdam N.V.	29,2	2004
GasTerra (voorheen Gasunie (T&S))	10,0	2005
Grondexploitatie maatschappij Meerstad B.V.	20,0	2005
Fortis Bank Nederland (Holding) N.V.	97,8	2008
Fortis FBN (H) Preferred Investments B.V.	70,0	2008
ASR Nederland N.V.	100,0	2008
RFS Holdings B.V.	33,8	2008
ABN AMRO Group N.V.	100,0	2009

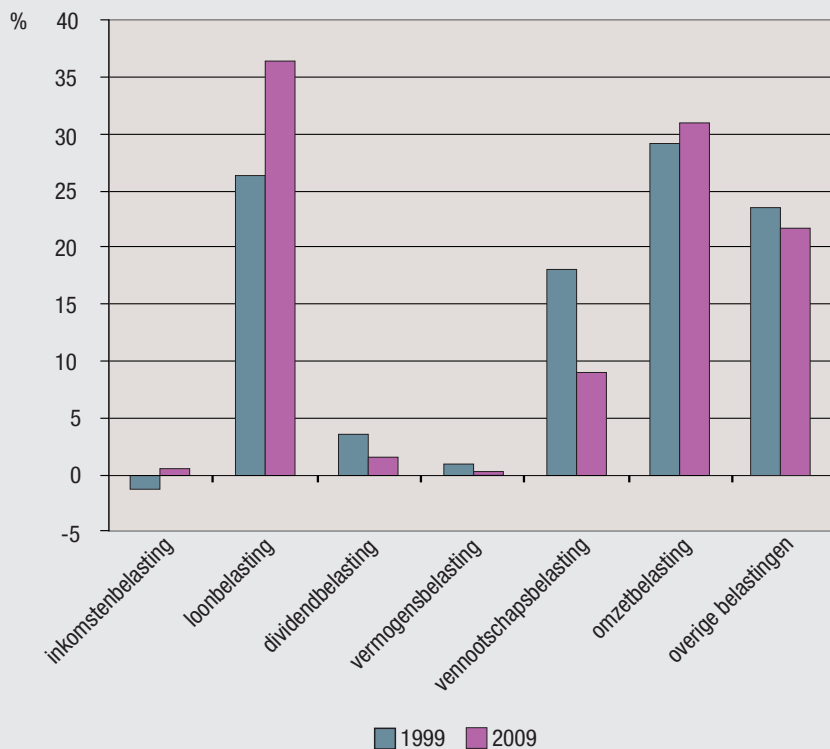
efficiency en lagere kosten, wat uiteindelijk ten goede zou komen aan de consument. Bij onvrede kon de consument overstappen naar de concurrent. Zo zou het marktmechanisme iedereen dienen en zou de samenleving worden bevrijd van logge overheidsdiensten die deden waar ze zin in hadden en burgers weinig serieus namen.

Grote vraag is wat er van die aannames terechtgekomen is en of burgers, werknemers en consumenten echt tevreden zijn over alle verzelfstandigingen en privatiseringen. Een belangrijke vraag, want bij alle besluiten is er steeds op gewezen dat het belang voor de samenleving in het algemeen en de burger in het bijzonder vooropstond. De Staten-Generaal hebben met hun beslissingen over omvangrijke verzelfstandiging en privatisering van overheidsdiensten een grote verantwoordelijkheid op zich geladen. Daartoe waren de beide Kamers ook volledig gerechtigd. Maar na een kwart eeuw is het nodig na te

gaan in hoeverre dat besluitvormingsproces adequaat is geweest. En is het belangrijk na te gaan in hoeverre de doelstellingen van de verzelfstandigingen en privatiseringen zijn of worden bereikt.

In de Eerste Kamer zijn, als er beslissingen over verzelfstandiging of privatisering voorlagen, altijd vragen gesteld over de effectiviteit van de te nemen besluiten. En soms ook over de kwaliteit van de besluitvorming. Die vragen zijn er nog steeds – en hebben een antwoord nodig. Een zichzelf respecterend parlement, zeker dat deel dat zich graag Kamer van Heroverweging en Herbezinning noemt, moet het aandurven om na verloop van een serieuze periode de besluiten die het genomen heeft tegen het licht te houden. Ook moet het nagaan of de besluiten hebben geleid tot wat beoogd werd – of niet.

AANDEEL VAN EEN AANTAL BELASTINGEN IN DE TOTALE RIJKBELASTINGEN, 1999-2009

bron: CBS

De terugtrekkende overheid heeft geleid tot het afstoten van een aantal bedrijven waar we met zijn allen jarenlang eigenaar van waren. Die bedrijven zijn nu eigendom van aandeelhouders en niet meer van de gemeenschap. Ook in het belastingregime is een verschuiving opgetreden, maar dan precies andersom. Daar is de bijdrage van de aandeelhouders kleiner geworden. In de afgelopen tien jaar is het aandeel van de inkomstenbelasting (voor een groot deel betaald door kleine zelfstandigen), loonbelasting en de BTW in de totale rijksbelastingen fors gestegen. Wie daarvan hebben geprofiteerd zijn de rijken en grote bedrijven. Hun betalingen aan vermogensbelasting, dividendbelasting en vennootschapsbelasting zijn in die jaren verhoudingsgewijs gehalveerd.

FUNDAMENTELE VRAGEN, SPECIFIEKE AANPAK

Dergelijke fundamentele vragen vereisen een specifieke aanpak. Gewone middelen als het stellen van vragen aan de regering, het houden van een beleidsdebat of het doen van een interpellatie schieten daarvoor tekort. Het instrument van de parlementaire enquête is in de Grondwet opgenomen om in bijzondere gevallen een onderzoek door het parlement zelf mogelijk te maken. De Eerste Kamer kreeg zijn enquêterecht, toevallig of niet, in hetzelfde jaar dat de parlementaire enquête van de Tweede Kamer plaatsvond naar de toestand in de Nederlandse fabrieken en werkplaatsen en veel stof opwierp. Dat parlementaire onderzoek ging na in hoeverre de positie van de arbeiders was gebaat of geschaad door de grote vrijheid die het toen opkomende kapitalisme in de samenleving van de negentiende eeuw had verworven. De conclusies van de parlementaire enquête van 1887 hebben vergaande invloed gehad op de daarna tot stand gekomen sociale en economische wetgeving in ons land.

Het proces van verzelfstandiging en privatisering is het gevolg van politieke besluitvorming. Maar in hoeverre de genomen besluiten adequaat waren en tot de beoogde resultaten leidden, is niet bekend. In een parlementaire enquête kan de Eerste Kamer zelf op zoek gaan naar antwoorden en daarmee nieuwe inzichten verwerven voor toekomstig beleid. In onzekere economische tijden als nu, is het belangrijk dat we leren van het verleden als we opnieuw ingrijpende besluiten voor de toekomst moeten gaan nemen.

GEEN POLITIEKE KOPPENSNELLERIJ

Het besluit tot het houden van een onderzoek als bedoeld in art. 70 van onze Grondwet, heeft tot nu toe niet de steun van CDA en VVD in de Eerste Kamer gekregen. Ik hoop alsnog op kamerbrede steun als de voorbereidingscommissie haar voorstellen klaar heeft en de nieuwe Eerste Kamer daarover oordeelt. De VVD moet toch bijzonder benieuwd zijn of haar ideologische keuze voor grootschalige privatisering de burgers uiteindelijk gediend heeft. Geen van de privatiseringsbesluiten heeft de VVD overigens in haar eentje genomen. Het waren altijd coalities, met PvdA, D66 of CDA, die de afweging maakten en de knoop doorhakten, vaak met brede parlementaire steun. En het CDA heeft in het verleden over een aantal belangrijke privatiseringsoperaties al eigen twijfels geuit, ook toen die partij in de oppositie zat. Kortom, een zichzelf respecterend parlement moet het aandurven om eensgezind een dergelijk onderzoek te doen. Het wordt, als het aan ons ligt, zeker geen politieke koppensnellerij. We moeten het onderzoek doen om te leren van het verleden en zo nieuwe inzichten te verkrijgen die kunnen helpen om te komen tot betere dienstverlening aan de burgers.

‘DE SP MOET UITKIJKEN NIET TE INTELLECTUEEL TE WORDEN’

Tekst: Sjaak van der Velden, Arjan Vliegthart Foto: Marco Hillen / Hollandse Hoogte

Op 20 april publiceerde nu.nl een interview met Nico Wilterdink, hoogleraar Cultuursociologie van de Universiteit van Amsterdam. Wat het meest in het oog sprong, was de in de inleiding aan Wilterdink toegeschreven uitspraak dat de SP en de PVV voorbodes zijn van ‘radicale linkse en rechtse bewegingen’ en dat ze ‘drijven op onvrede over de toegenomen inkomensverschillen de afgelopen dertig jaar’. Voor Spanning reden genoeg om Wilterdink te benaderen voor een interview.

Voor we het over de politieke gevolgen hebben, willen we het eerst over de ontwikkeling van vermogens en inkomens hebben. Hoe hebben die zich ontwikkeld, zijn de verschillen echt toegenomen?

‘Toen ik in 1984 mijn proefschrift publiceerde, ‘Vermogensverhoudingen in Nederland: Ontwikkelingen sinds de negentiende eeuw’, was een van de conclusies dat er sinds de negentiende eeuw een langetermijnontwikkeling aan de gang was, van een toename van de collectieve en de semi-private vermogens ten opzichte van de privévermogens. Steeds meer vermogen was in overheidshanden gekomen, of bij pensioenfondsen. Dat was dus eigenlijk een vorm van nivellering, omdat een groot deel van het vermogen was gecollectiviseerd, van ons allemaal was. Daarnaast was er ook een tendens van enige vermin-

dering in de ongelijkheid van de verdeling van privévermogens. Sinds de jaren tachtig heeft zich echter een tegentendens ontwikkeld. Daarvoor was er sprake van een nivellering van vermogens, en trouwens ook van inkomens, daarna denivelleerden ze weer. Dat is overigens geen Nederlands verschijnsel, maar een internationale trend.’

Hoe hebt u dat gemeten?

‘Het onderzoek hiernaar is niet meer echt mijn hoofdactiviteit, maar ik kan er wel iets over zeggen. De denivellering van de vermogens kun je het beste illustreren met de opvallend grote toename van het aantal miljonairs. Dat aantal is zo sterk toegenomen, in verhouding tot de algemene groei van de economie, dat het de toegenomen ongelijkheid goed laat

zien. De toegenomen inkomensongelijkheid blijkt eenvoudig uit de cijfers die het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) publiceert. De beste maatstaf is daarbij het besteedbaar inkomen per huishouden. Bij dit soort ontwikkelingen is het wel zaak de langere termijn te onderzoeken. Als je slechts naar een beperkt aantal jaren kijkt, dan kan je conclusie soms heel anders zijn. Dit soort onderzoek moet je, om zinnige uitspraken te doen, echt over een langere periode doen en dan blijven er nog problemen genoeg over.’

Wat bedoelt u daarmee? Zijn de officiële cijfers niet betrouwbaar?

‘Het CBS publiceert wat ze kunnen verzamelen, maar de basis is niet altijd betrouwbaar. Er gaat veel zwart geld in de economie om, waar de belastingdienst geen zicht op heeft en het CBS krijgt zijn data weer van die dienst. Naast het zwarte circuit is er nog meer onduidelijk. Vermogenswinsten worden niet als inkomen geregistreerd. Als iemand bijvoorbeeld een huis koopt en een paar jaar later voor een hogere prijs verkoopt, telt dat niet mee als belastbaar inkomen. Hetzelf-

de geldt voor de winsten die aandelenbezitters maken als hun aandelen in waarde stijgen. Maar zelfs als je alleen naar de officiële cijfers kijkt, is duidelijk dat sinds de jaren tachtig de rijken rijker zijn geworden en de armen niet of nauwelijks minder arm. Dus de ongelijkheid is toegenomen.'

Hebt u ook een verklaring voor die verandering sinds 1980. Het is een internationale trend, maar waardoor is die in gang gezet?

'Volgens mij is de mondialisering van de economie, de globalisering, een belangrijke verklarende factor. Doordat de internationale economie steeds verder verweven is geraakt, zijn bedrijven minder afhankelijk van lokale werknemers. Als zaken hun niet bevallen, dan vertrekken ze naar een land waar de voorwaarden gunstiger zijn voor het bedrijf. Die situatie heeft geleid tot een afkalking van de macht van vakbonden, maar ook tot een voorzichtiger opstelling van overheden. Vakbonden moeten op eieren lopen om het bedrijf niet te verjagen naar een ander land en overheden doen hun best om het ondernemingen naar de zin te maken. Vandaar de strijd tussen landen om gunstiger tarieven voor de vennootschapsbelasting aan te bieden. Deze ontwikkeling hoeft overigens niet te leiden tot fatalisme. De mondiale krachten van de globalisering kunnen nationaal worden opgevangen, in een beleid dat per land sterk kan verschillen.'

Dat betekent dan toch dat de globalisering als verklarende factor wordt afgezwakt? Wordt het niet te veel als legitimering gebruikt?

'Er wordt inderdaad vaak beweerd: "We moeten wel." Maar als je ziet wat een grote verschillen er bestaan tussen het beleid in de Verenigde Staten en de Scandinavische landen (waar Nederland een beetje tussenin zit) dan is duidelijk dat er meer aan de hand is dan alleen maar een van buitenaf opgelegde autonome ontwikkeling. Er is wel een autonome ontwikkeling geweest die de globalisering een sterke impuls heeft gegeven. Dat is de technologische ontwikkeling. De ontwikkeling van internet bijvoorbeeld heeft het flitskapitaal mogelijk gemaakt, waarbij kapitaalstromen met

een vroeger ongekende snelheid over de wereld gaan. Dat is een gevolg van de technologie. De uitwerking is afhankelijk van hoe mensen en de politiek per situatie op de technologie reageren. Vandaar die verschillen tussen Amerika en Europa.'

In uw interview met nu.nl waarschuwt u voor radicalisering als de ongelijkheid verder toeneemt. Als kop stond er boven: SP en PVV voorbodes radicale bewegingen.

'Dat is wel een beetje uit zijn verband gerukt hoor, maar het leverde natuurlijk een mooie kop op. Wat ik heb willen benadrukken is dat als de ongelijkheid verder toeneemt, dat dan de maatschappelijke spanningen zullen toenemen. De spanningen zullen vooral oplopen bij de lagere inkomensgroepen. Het verzet tegen de groeiende ongelijkheid kan dan worden aangevoerd door de SP of nog linksere groepen, of door een rechtse anti-elitaire beweging. Voor die rechtse beweging, de mensen die zich verzetten tegen de staat, tegen buitenlanders en tegen dingen als kunst, mag je de PVV invullen. Zo kunnen de SP of de PVV dan de politieke vertaling zijn van de gevoelde opgelopen spanning in de maatschappij.'

Als die toegenomen ongelijkheid leidt tot maatschappelijke spanningen en een politieke vertaling in radicalisering, hoe gaat dat dan in de Verenigde Staten? Daar zijn de verschillen groter dan bij ons, maar hoe vertaalt zich dat daar?

'Europa is echt anders dan Amerika. De socioloog Sombart schreef daar in 1906 al een boek over: 'Warum gibt es in den Vereinigten Staaten keinen Sozialismus?' Mensen zijn daar veel individualistischer, wat te maken heeft met de ontstaansgeschiedenis van het land. Van oudsher is er een wijdverbreid geloof in de vrijmarkteconomie en een sterk wantrouwen tegen een regulerende overheid. Dat uit zich onder andere in populistische stromingen, zoals nu de Tea Party.'

Wat je in Amerika ook ziet, is een veel grotere afkeer van de politiek. Er stemmen daar maar weinig mensen in vergelijking tot hier. Je zou je kunnen afvragen of die apathie ook een alternatief is voor radicalisering.

'Dat is zeker zo. Partijen moeten er voor de mensen toe doen, ze moeten

het verschil maken. Als ze dat niet doen, dan kunnen de kiezers gemakkelijk in politieke apathie vervallen. Een probleem is natuurlijk dat het in ons bestel altijd moeilijk is uit te leggen dat je in een regeringscoalitie compromissen moet sluiten en niet al je punten uit het verkiezingsprogramma kunt waarmaken. Dat heeft de PVV goed gedaan, door wel het beleid te maken maar niet in de regering te gaan zitten. Voor veel SP-kiezers van 2006 was dat even slikken. Zo'n overwinning en dan niet in de regering komen, dat verklaart misschien het afhaken van een deel van het SP-electoraat in 2010.'

Als we stemmen op SP en PVV vertalen als onvrede onder lager betaalden over de maatschappelijke ongelijkheid, hoe kunnen die twee samen dan ruim dertig procent van de stemmen halen? De echte minima, dat zijn toch hooguit vijftien procent van de mensen?

'Die onvrede is inderdaad ruimer merkbaar dan alleen bij de slechtst betaalden. Uit onderzoek dat door collega's van mij is gedaan, blijkt dat het nog meer met opleidingsniveau dan met inkomen te maken heeft. De toegenomen ongelijkheid leidt onder de lager opgeleiden tot meer wantrouwen en angst. Angst en onzekerheid over de toekomst van de maatschappij zoals ze die kennen, en de verzorgingsstaat die onder druk staat. Angst en ontevredenheid over het uiteenvallen van oude sociale verbanden zijn bedreigend voor veel mensen en kunnen leiden tot steun voor groepen die allerlei irrationele sentimenten voeden. De PVV is daar kampioen in: voortdurend afgeven op het geklets van politici in Den Haag.'

En hoe zit het dan precies met de SP?

'De SP functioneert niet als de PVV. De SP is in mijn ogen een traditionele sociaal-democratische partij. Tegelijkertijd is er links van de SP geen alternatief. GroenLinks is als links alternatief weggevallen nadat ze zich als liberale partij is gaan presenteren. En de PvdA wankelt voortdurend; weet niet goed wat ze wil. De SP kan de onvrede aan de onderkant goed verwoorden. Ik zou zeggen: dat is jullie kracht. Dat zou je moeten koesteren. Pas op dat jullie niet te intellectueel worden en houd goed voeling met de kiezer.'

HET NEOLIBERALISME LEIDT TOT HERNIEUWDE FEODALE VERHOUDINGEN

Tekst: Arjan Vliegthart Foto: Reyer Boxem / Hollandse Hoogte

De historicus Frank Ankersmit is sinds jaar en dag een van de meest vooraanstaande liberale filosofen in Nederland. Hij gold jarenlang als een van de partij-ideologen van de VVD. Totdat de kredietcrisis hem partijloos maakte. Maar dat wil niet zeggen dat hij er geen meningen meer op na houdt. Spanning sprak met hem, over de scheiding tussen private en publieke belangen en de lessen van de kredietcrisis. 'Met het neoliberalisme zijn we op weg naar een oligarchie, waar een kleine groep de staat opzadelt met het behartigen van hun eigen belangen.'

Twee jaar geleden zegde u uw lidmaatschap van de VVD op. Wat was daarvoor de belangrijkste reden?

De belangrijkste reden was dat de VVD geen lessen wilde trekken uit de kredietcrisis en het failliet van het neoliberalisme. Als liberaal staat voor mij de heldere scheiding tussen publieke en private belangen centraal. Ik zeg met nadruk belangen, omdat het volgens mij daarom gaat. Vaak wordt er gesproken over de scheiding tussen staat en maatschappij (of staat en markt), maar dat is mij te staatsrechtelijk. Juist als we spreken over private en publieke belangen kunnen we onderzoeken waar we mee te maken hebben, dan hebben we als het ware een onafhankelijke variabele. Zodra publieke belangen in private handen komen gaat het mis. De geschiedenis laat dat zien: denk aan de belastingpachters van het feodalisme en ancien régime die zich verrijkten ten koste van het publieke belang. Andersom geldt dat overigens ook. We hoeven maar aan het Sovjet-communisme te denken om in te zien dat het evenzeer in het publieke belang is dat private belangen niet in handen van de staat vallen. Terwijl een dergelijk regime de private belangen van de partijbonzen heel goed dienen kan. Alleen wanneer we zaken goed scheiden, kunnen we problemen

voorkomen. Publieke belangen horen door publieke instanties (de staat) behartigd te worden en private belangen door private instanties (de samenleving). Dat is het ideaal. Organiseert men het anders, dan gaat men ofwel richting feodalisme, ofwel richting totalitarisme. Deze les hebben de Nederlandse liberalen helaas niet geleerd uit de kredietcrisis.'

Daarmee zijn wij bij een van uw centrale stellingen: het neoliberalisme heeft op een kwalijke manier publieke belangen geprivatiseerd. Hoe werkt dit in de praktijk?

'Neem de financiële sector. Daar zijn door twintig jaar neoliberaal dereguleringsbeleid alle aspecten van het financiële bancaire systeem in contact met elkaar gekomen. Met alle ongewenste consequenties van dien. Een probleem in één deel van het financiële systeem besmet het hele systeem. Dat hebben we met de kredietcrisis gezien. Speculerende bankiers gingen met het spaargeld van burgers aan de haal. Dat deden zij vanuit hun private belang en vanuit hun eigen optiek is het nog begrijpelijk ook. Het systeem maakte het mogelijk voor hen om zo te handelen. En omdat de bancaire sector in Nederland, maar ook in bijvoorbeeld Ierland en IJsland, zo groot was moest de overheid ervoor borg staan. Anders zou het bij ons en elders in het honderd lopen. Daarmee werden de private belangen van de

bankiers met publieke middelen overeind gehouden.

Dat is de wereld op zijn kop. Daarom zeg ik als liberaal: zorg voor een heldere scheiding tussen private en publieke belangen. Maak waterdichte schotten tussen zakenbanken, die speculeren, en retailbanken, die ervoor zorgen dat het gewone economische verkeer kan plaatsvinden. Dat laatste is een publieke opgave. Richt daarnaast als overheid een rijkspostspaarbank op. Ik heb mijn geld daar veel liever, dan bij zo'n speculerende zakenbank.'

Geldt deze vermenging van privatisering van publieke belangen alleen voor de bancaire sector of zijn er meer voorbeelden?

'Er zijn veel meer voorbeelden, waar je ziet dat private belangen publiek georganiseerd worden. Of beter gezegd: waar door verzelfstandiging private belangen op een kwalijke manier vermengd worden met publieke opgaven. Kijk maar eens naar wat er nu met het onderwijs gebeurt. Ons onderwijssysteem krijgt steeds meer het karakter van private instanties. Met alle gevolgen van dien. Dan zie je verschijnselen die je in de private sector niet ziet: een explosieve groei van het aantal managers, die tot overmaat van ramp geen binding met de werkvloer hebben en die – als je even pech hebt – door exorbitante salarissen aan zelfverrijking doen. Zo wordt de staat gebruikt om een kleine groep te verrijken. Let wel, dit proces is niet zozeer het gevolg van een politieke samenzwering of iets dergelijks. De betrokkenen zelf zijn zich vaak niet bewust van de processen die op dit terrein spelen. Zij zijn dergelijke salarissen normaal gaan vinden. Dat leidt tot ironische, maar tegelijkertijd ook heel pijnlijke ontwikkelingen,

Zoals een school die geld kreeg voor beter onderwijs, maar die daarmee naar de beurs ging. Dat ging heel prima: die school werd wel rijk, maar daar zijn scholen niet voor. Die moeten goed onderwijs geven, geen winst maken.'

Hoe voorkom je dan dat scholen en andere publieke instellingen zich als private partijen gaan opstellen?

'Voor de publieke en private sector gelden verschillende waarden en verschillende mechanismen. Voor beide sectoren is een plek, maar beide sectoren moeten ook hun grenzen kennen. De private sector wordt gekenmerkt door de noodzaak winst te maken, te concurreren, het leven van de concurrent zuur te maken, klantgericht te werken om ervoor te zorgen dat je als bedrijf overeind blijft. Voor heel veel zaken gaat dat ook prima. Maar niet voor publieke

opgaven, zoals het onderwijs. Daar gelden andere waarden, die door het publieke belang worden ingegeven. De overheid moet iedereen gelijk behandelen, niet uit zijn op winst, maar responsief handelen richting haar burgers.

Dat zijn heel oude inzichten, die overigens niet alleen in democratische landen tot uiting hoeven te komen. Het zijn beginselen van goed openbaar bestuur. Dat had Ulpianus al door, een Romeins rechtsgeleerde aan het begin van de derde eeuw na Christus. Zijn stelling was dat de Romeinse staat verantwoordelijk was voor de publieke verantwoordelijkheden en dat dit met publiekrecht moest worden vastgelegd. Daar waar het ging om de relatie tussen individuen was het privaatrecht van toepassing.'

Maar hoe bepaal je wat een publieke en wat een private aangelegenheid is?

'Dat is voor een groot deel de uitkomst van een ideologische afweging. Maar het ideologisch debat is al langere tijd dood. Ere wie ere toekomst, de SP was de eerste en is de enige partij die nog serieus oppositie voert tegen het neoliberalisme en de politiek van de onvermijdelijkheid. Ik was – juist als liberaal – bijzonder getroffen door wat Emile Roemer onlangs in Buitenhof zei over de relatie tussen de private en publieke zaak. Het was me uit het hart gegrepen.'

Hoe komt het dat de VVD, tot voor kort toch uw partij, niet gevoelig lijkt te zijn voor uw argumenten?

'De VVD is van oudsher erg georiënteerd op het Amerikaanse en Britse liberalisme. In deze landen is een soort achttiende-eeuws liberalisme dominant, een soort van *defensief* liberalisme. In de achttiende eeuw streden de liberalen tegen de monar-

chie, die toen nog absolute macht had. De liberale strategie was erop gericht om deze macht zoveel mogelijk in te perken. De achttiende-eeuwse liberalen waren toen niet in staat om een rechtstreeks gevecht met de gevestigde orde om de regeringsmacht te winnen. Zo min mogelijk macht voor de koning en zo veel mogelijk ruimte voor vrije burgers was het devies. Daarin paste een kleine overheid. Je vindt dit liberale gedachtegoed nog terug in de Grondwet van de Verenigde Staten. Die kwam in 1787 tot stand en ademt nog het defensief liberalisme. Die Grondwet is bijna heilig geworden in de Verenigde Staten en daarmee ook een vorm van liberalisme dat een zo klein mogelijke overheid voor staat.

In de negentiende eeuw veranderde het liberale gedachtegoed. In Europa, Frankrijk voorop, werd de liberale beweging sterker en kon ze na de Franse Revolutie van 1789 de strijd met de gevestigde orde om de regeringsmacht wel aan. Het negentiende-eeuwse liberalisme is een scheppend liberalisme: met aandacht voor hoe de overheid vorm zou moeten krijgen. De liberale grondlegger van het huidige Nederlandse politieke systeem, Thorbecke, is daar een voorbeeld van. Thorbecke zag het belang van infrastructuur en spoorwegen. Hij heeft daarover nog geschreven – de geschiedenis zit vol met toeval – met mijn bet-overgrootvader, die toendertijd een katoenfabriek in Deventer had. Voor Thorbecke ging het om de vraag hoe we de staat zouden moeten inrichten en hoe we publieke belangen moeten waarborgen. In het defensief liberalisme is deze vraag nooit aan de orde geweest. Rutte en zijn regering zijn erg van het defensieve liberalisme. Zij zijn absoluut geen opvolgers van de negentiende-eeuwse Nederlandse liberalen. De VVD vandaag de dag is de les van de Franse Revolutie vergeten. Die revolutie ging erom de publieke en private taken uit elkaar te trekken. Wat je nu onder het mom van het neoliberalisme ziet, is dat private belangen publiek gemaakt worden. Daarmee gaat het neoliberalisme tegen de kern van het liberalisme in.’

Volgens u is de kredietcrisis een keerpunt in de geschiedenis – net als 1789, de beide wereldoorlogen en de val van de Muur

Frank Ankersmit (1945) is emeritus hoogleraar Theoretische en Intellectuele Geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen. Daarnaast is Ankersmit eredoctor aan de Universiteit van Gent. Sinds 1986 is hij lid van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen (KNAW), de overkoepelende organisatie voor wetenschappelijk onderzoek in Nederland. Ankersmit was lange tijd prominent lid van de VVD. In 2004 was hij mede-auteur van het Liberaal Manifest, dat de VVD onder de toen net aangetreden partijleider Mark Rutte publiceerde. In 2009 zegde Ankersmit zijn VVD-lidmaatschap op, omdat hij vond dat de partij geen geloofwaardig antwoord had op de kredietcrisis en haar gevolgen.

dat waren. Als dat zo zou zijn, zouden we dat ook moeten merken. Doen we dat wel?

‘Nee, en dat is bijzonder ergerlijk. De politiek, in Nederland en daarbuiten, ziet niet goed onder ogen wat de consequenties zijn. Wat je ziet is dat er wel maatregelen worden genomen, maar ik verwacht weinig van regelgeving. Regelgeving heeft altijd lekken en banken zullen zoeken naar lekken en deze gebruiken. Daarom is het zo ongelooflijk belangrijk dat het debat over de kredietcrisis op gang komt. Maar dat gebeurt niet. Kijk maar eens naar het regeerakkoord. Daar staat het onomwonden. We moeten hard bezuinigen, 18 miljard. Maar hoe het komt dat we nu moeten bezuinigen, staat er niet. De bezuinigen worden als een onvermijdelijkheid gepresenteerd. De regering zegt: er zal stringent beleid moeten worden gevoerd, wat iedereen hard raakt, maar naar de achtergronden van de crisis kijken we niet. En dat is symptomatisch voor het huidige tijdsgewricht. Het is de politiek van de onvermijdelijkheid, die een ernstige bedreiging voor onze democratie is.’

Hoe komen we hier uit?

‘Bewustwording is in dit opzicht de eerste stap. Om het maar hard te zeggen: erkennen dat we gechanteerd worden. En dat dit beleid in het belang is van een kleine groep. We zeggen vaak dat we in een representatieve democratie wonen, maar dat klopt niet. We leven in toenemende

mate in een oligarchie, een stelsel waarin een kleine groep het voor het zeggen heeft en waarin deze groep door middel van publieke organisaties zijn eigen belang veiligstelt. In dat opzicht zijn we op weg terug naar het feodalisme waar de staat garant staat voor het belang van een bepaalde, private groep.

In dat opzicht ben ik ontsteld over hoe de Tweede Kamer op dit moment met zich laat sollen. Als je kijkt hoe de regering de Kamer informeert. Onlangs verscheen er een proefschrift over hoe slecht, laat en onvolledig de regering het parlement informeert. En niemand wordt daar boos over. Dat parlementariërs zich zo laten piepelen en niet zeggen: ‘Dit pikken we niet. Zonder informatie gaan wij niet het debat met de regering aan.’ Los van oppositie en coalitie zou daar veel grotere verontwaardiging moeten staan. Knoeien met informatie is knoeien met macht. Als de Tweede Kamer niet ingrijpt, gooien we onze democratie te grabbel. Dat we tegelijkertijd ook experimenteren met burgerfora, participatieve democratie en referenda helpt ons niet vooruit. Dat zijn lapmiddelen. Dat is doen alsof je de relatie tussen kat en muis verandert door te zeggen dat de kat de muis nog steeds mag opeten, maar dat de muis protest mag aantekenen. Daar wordt geen bestuurder echt bang van. Maar er is hoop. Onderzoek laat zien dat burgers bereid zijn om onder omstandigheden de publieke belangen voorrang te geven boven private belangen. In die zin zouden partijen veel meer werk ervan moeten maken om deze publieke belangen te mobiliseren. CDA en VVD doen dat op dit moment niet en zeggen: wij gaan voor economische groei, daar wordt onze private rijkdom groter van. Maar burgers willen meer en zijn bereid daaraan ook hun stem te verlenen.’

Een uitgebreidere uiteenzetting van Frank Ankersmit over het belang van de scheiding tussen publieke en private belangen is te vinden op de website van Spanning.
www.sp.nl/nieuws/spanning

VERZET TEGEN AANBESTEDINGEN

Tekst: Sjaak van der Velden Foto: Diederik Olders

Het personeel van de drie grote Nederlandse gemeentelijke vervoersbedrijven heeft de laatste tijd weer van zich laten horen. Er werd en wordt actie gevoerd tegen de bezuinigingen die een gevolg zijn van het regeringsbeleid van het kabinet-Rutte. Ook wordt er geprotesteerd tegen de openbare aanbestedingen van het openbaar vervoer die eraan komen. Spanning ging naar Henk van der Maden, voorzitter van de ondernemingsraad van de Rotterdamse RET en een van de aanjagers van de acties.

De aanbestedingen lijken een gelopen race. Dan moeten bedrijven met elkaar concurreren om een zo goed mogelijk openbaar vervoer te leveren. Dat klinkt toch helemaal niet gek als dan de kwaliteit omhoog gaat?

‘Of de aanbesteding een gelopen race is, zou ik nog niet willen zeggen. In 2007 heeft de Tweede Kamer een motie aangenomen van Lia Roefs van de PvdA om een uitzondering te maken voor de drie grote steden. Minister Eurlings zou die motie uitvoeren, maar de nieuwe minister Schultz van Haegen van de VVD denkt daar anders over. Dat is vervelend, maar het betekent wel dat

er mogelijkheden zijn om de aanbesteding af te wijzen.

De Europese regels geven die ruimte ook. Alleen als er eenmaal een keer is aanbesteed, dan mag dat systeem niet meer verlaten worden. Maar zover is het in Rotterdam, Amsterdam en Den Haag nog niet. Het is dus zeker nog niet te laat voor ons, hoewel aanbesteding voor de VVD natuurlijk wel een dogma is.’

Wilders was eerst toch ook tegen aanbestedingen van het stadsvervoer en de bezuinigingen?

‘Nee. We hebben in die kringen nog wat strategische contacten, maar voor

het pluche steunen ze nu het regeringsstandpunt.

Wij gaan echt door tot het gaatje. De bezuinigingen zijn volgens mij helemaal niet nodig. En dan nog! Wie heeft de crisis veroorzaakt, wij toch niet? De zakkenvullers die hem hebben veroorzaakt zijn voorstander van bezuinigingen en de liberalisering van de publieke sector. Dat heeft allemaal maar een enkel doel, het verlagen van de lonen.’

De RET is een paar jaar geleden verzelfstandigd, dus geen gemeentelijke dienst meer. Wat heeft het personeel daar van gemerkt?

‘Daar is geen eenduidig antwoord op mogelijk. Als OR hebben we in 2007 een positief advies uitgebracht, hoewel we het eigenlijk liever niet hadden zien gebeuren. Op directieniveau kan het bedrijf slagvaardiger optreden, maar dat is maar een klein plusje. Er is voor het personeelsbeleid een duidelijke verzakelijking en verharding opgetreden de laatste paar jaar. De OR probeert dat wel bij te sturen, maar het gaat sluipend door. Vroeger was er een disciplinair traject voor werknemers die een voorschrift hadden overtreden. Tijdens een gesprek werd een feitenonderzoek gedaan, waarna een tenlastelegging werd geschreven. Tegenwoordig wordt er sneller naar strafmaatregelen gegrepen. Onze cao is trouwens goed. Ambtenaren zijn nu op de nullijn gezet maar wij hebben wel een loonsverhoging gekregen. Iets anders is dat de afspraak is gemaakt dat we tot 2006 de P&O-circulaires van de gemeente ontvangen en dat die in principe worden nageleefd. Dat betekent dat de meeste aanwijzingen voor het personeelsbeleid van de gemeente Rotterdam ook gelden voor de RET. Maar goed, dat is een aflopende zaak.’

Wat zal er volgens jullie veranderen als het openbaar vervoer in de stadsregio Rotterdam wordt aanbesteed?

‘In eerste instantie voor het personeel niet zo veel. Het uitvoerend personeel is wettelijk beschermd. Als de buslijnen zijn aanbesteed – en die zijn het eerst aan de beurt, de rails (tram en metro) volgen pas in 2017 – dan gaan de RET-buschauffeurs naar de concessiehouder over. Ze houden ook hun oude arbeidsvoorwaarden, maar dat duurt niet langer dan tot de nieuwe cao wordt afgesproken. Dan zullen ze onder de cao van de nieuwe werkgever vallen. Je kunt ervan uitgaan dat de voorwaarden daar slechter zijn. Ook kun je rustig aannemen dat het aantal banen snel zal afnemen. De buslijnen hebben een tamelijk lage bezetting, dus het bedrijf dat de aanbesteding wint zal snel moeten snijden in het aanbod, omdat er niets te verdienen valt. Wat je dan kunt verwachten is het afstoten van onrendabele lijnen en haltes. Dan zijn er ook minder personeelsleden nodig

en stelt die wettelijke bescherming ook niet zo veel voor.’

En de gevolgen voor de reizigers?

‘Nee, minder lijnen en haltes betekent dat mensen langer moeten lopen om bij een halte te komen. Wat dat betekent voor oudere mensen kun je je wel voorstellen.’

Maar de privatiseringen en aanbestedingen hebben toch juist als doel om het voor de consument beter te maken?

‘Ik zei al dat ik daar niet in geloof. Het gaat om verslechtering van de arbeidsvoorwaarden en een ideologisch dogma. Daar komen ook nog persoonlijke belangen bij, zoals van CDA'er Atsma die in de Raad van Advies van Arriva zat en Koopmans, van dezelfde partij, die ook bij Arriva een nevenfunctie heeft. Het was wel goed dat jullie Kamerlid Bashir daarover twitterde dat hier sprake is van belangenverstrengeling! We houden de aanbestedingen in andere regio's ook in de gaten en daar dreigt hetzelfde. In Waterland is de aanbesteding gewonnen door EBS/Mobilis. Dat is een combinatie van een in 2010 opgerichte Nederlandse onderneming, EBS Public Transportation B.V., en het in Polen gevestigde bedrijf Mobilis Sp. z o.o. Beide zijn op hun beurt onderdeel van de Egged Group uit Israël, een van de grootste vervoerbedrijven ter wereld. Met de concessie Waterland probeert Egged in te breken in de Nederlandse markt. Dat doen ze door laag in te schrijven en de concessie te winnen. Maar dat kunnen ze niet onbepert blijven doen natuurlijk en dan gaan ze gegarandeerd dingen goedkoper proberen te doen.’

Maar de concessiehouder bepaalt toch ook een hoop. Hoeveel lijnen er zijn, met wat voor soort materieel en ga zo maar door.

‘Dat is waar, maar daar ontstaat toch steeds gedoe over, ook als de concessie binnen is. In het streekvervoer zie je dat ook. Eerst met nieuwe bussen rijden en die dan later ergens anders heen sturen en binnen de concessie met oud materieel werken. Dat moet dan voortdurend in de gaten worden gehouden. Bovendien heeft de politiek nu een enorme bezuinigingsoperatie over het ov uitgestort.’

Zijn de bezuinigingen niet de hoofdreden voor jullie protest?

‘De stadsregio Rotterdam krijgt uit de Brede Doeluitkering Verkeer en Vervoer (BDU) van de rijksoverheid 150 miljoen euro voor de exploitatie van het ov en nog eens 170 miljoen voor verkeersmaatregelen en railinfrastructuur. Op de BDU is een dubbele korting aangekondigd. Een generieke (algemene) van 18 miljoen en een specifieke van 38 miljoen per jaar die uit de aanbesteding moet voortkomen. Dat betekent voor de komende tien jaar 56 miljoen per jaar minder inkomsten voor de stadsregio; dat bedrag is voor komend jaar overigens eenmalig verlaagd tot 33 miljoen. Deze bezuinigingen kunnen alleen maar leiden tot langere wachttijden, minder lijnen en langere looptijden voor de reizigers. Ik kan dat niet anders zien, maar bedrijven als Arriva staan al te trappelen om in te schrijven. Wij zien het als een groot gevaar dat het complete bedrijf dat de RET nu is, uit elkaar wordt getrokken waarna de aantrekkelijke delen naar de markt worden gebracht. Eerst de buslijnen en dan het railvervoer. Zowel reizigers als personeel worden daar niet beter van. Daarom voeren we actie.’

Jullie directeur is het wel met de doelstelling eens, maar niet met de middelen. Hij roept steeds op dat jullie het werk niet neer moeten leggen.

‘Hij zou blij moeten zijn. Natuurlijk is het voor mensen die bij een staking niet met de tram kunnen vervelend, maar er komen zoveel verslechteringen aan. Ook voor de reizigers. Trouwens, Peters (de directeur) is het met ons eens dat de aanbesteding en de bezuinigingen niet door moeten gaan. Door onze acties wordt de discussie in ieder geval weer aangezwengeld. Het personeel steunt de acties wel, maar ook daar is nog niet bij iedereen het besef doorgebroken dat we de verslechteringen nu moeten proberen te keren. Voor het te laat is.’

TUNESISCHE JASMIJNREVOLUTIE BEDREIGD DOOR LIBISCHE BURGEROORLOG

Tekst: Tiny Kox Foto: Cyril Bitton / Hollandse Hoogte

In Tunesië begon de Arabische Lente, die nu overal in Noord-Afrika en het Midden-Oosten leidt tot opstanden tegen gevestigde dictaturen en die aanzet tot vrijheid en democratisering. Op 24 juli gaat de Tunesische bevolking voor het eerst in vrijheid naar de stembus. Maar de oorlog in Libië bedreigt de voortgang in Tunesië. Veel vluchtelingen, weinig handel en afnemend toerisme maken dat de economie er beroerd aan toe is. En dat heeft ook politieke risico's, zegt SP-senator Tiny Kox. Met een delegatie van de Raad van Europa bezoekt hij het land waar in januari dictator Ben Ali na 23 jaar heerschappij werd verjaagd.

Op 17 december overgoot de 26-jarige fruitverkoper Mohamed Bouazizi zichzelf met benzine en stak zich in brand. Zijn offer geldt als het begin van de Tunesische Jasmijnrevolutie. Binnen een maand leidde de spontane uitbarsting van volkswoede tot de val en de vlucht van dictator Zine El Abidine Ben Ali, die 23 jaar lang in Tunesië met bruto geweld de lakens uitdeelde. Er werd een interim-president aangesteld en een nieuwe minister-president. Op 24 juli mogen de Tunesiërs voor het eerst in vrijheid een grondwetgevende vergadering

Interim-president Mebazaa tegen delegatie Raad van Europa: 'Bang voor Iraakse toestanden in Libië'

kiezen. Die moet het land een nieuwe Grondwet geven. Een grote klus, waarvoor nog veel te doen valt, zo bleek tijdens een werkbezoek van een delegatie van de Raad van Europa, waarin ik namens de fractie van Verenigd Europees Links deelnam. We spraken af dat de Raad van Europa een team van waarnemers naar de verkiezingen stuurt. We kijken ook of we kunnen helpen bij de begeleiding van binnenlandse waarnemers. Dat kunnen we wellicht samen met het Europees Parlement doen. En we stellen onze vele ervaringen en expertise over verkiezingen en veranderingsprocessen beschikbaar. Centraal en Oost-Europa maakten twintig jaar geleden een vergelijkbare verandering door van een autoritair naar een democratisch stelsel. Van die positieve en negatieve ervaringen valt veel te leren voor de Tunesiërs. Tijdens het werkbezoek vonden besprekingen plaats met interim-president Mebazaa, premier Essebsi en minister van Buitenlandse Zaken Mouldi Kefi. Ook werd overlegd met de nationale commissie die het

veranderingsproces leidt en de verkiezingen voorbereidt, en met de commissie die het gewelddadige optreden van de politie tijdens de Tunesische revolutie onderzoekt. Bijzonder belangrijk was de informatie van de kant van vertegenwoordigers van de revolutionaire beweging die in januari een einde maakte aan de harde dictatuur van president Ben Ali. Het positieve nieuws is dat er heel wat in gang is gezet om de revolutie tot een succes te maken. Minder goed nieuws is dat er nog veel aanhangers van het oude regime op allerlei posten zitten, bij de politie, in het justitiële apparaat, in de mediasector. Die kunnen nog veel zand in de machine gooien. Er bestaat ook vrees dat de nu verboden partij van ex-dictator Ben Ali via nieuwe partijen zal proberen een deel van de macht bij de verkiezingen terug te winnen. Een begrijpelijke vrees. Ben Ali's partij wist jarenlang de uitslag van verkiezingen te manipuleren en had in alle delen van Tunesië zijn aanhangers. Die zijn weliswaar nu uit het zicht – maar voor hoe lang? Afsproken is dat de leidende kaders van Ben Ali's partij zich niet kandidaat kunnen stellen bij de eerstkomende verkiezingen in juli. Maar de partij telde in totaal honderd-

duizenden leden. Die kunnen proberen onder nieuwe partijnamen stemmen te vergaren. Het is ook daarom van groot belang dat veel binnenlandse en internationale waarnemers bij de verkiezingen aanwezig zijn.

LIBISCHE BURGEROORLOG BEDREIGT JASMIJNREVOLUTIE

Ronduit zorgelijk is de invloed van de burgeroorlog in buurland Libië. Daardoor moet Tunesië heel veel vluchtelingen opvangen. En de economische schade is groot: de handel met Libië is stilgevallen en er komen veel minder toeristen. Dat kan politieke gevolgen hebben. Zoals premier Essebsi ons zei: 'Om goed te kunnen stemmen moet je voldoende te eten hebben.' Vanuit Libië kwamen jaarlijks enkele miljoenen Libiërs voor zaken of vakantie naar Tunesië. Die inkomsten zijn vrijwel helemaal weggefallen. Ook werkten tienduizenden Tunesiërs in Libië. Dat is nu ook voorbij. En waar Europa klaagt over Tunesische vluchtelingen die naar hier komen, is het aantal Libische vluchtelingen in Tunesië vele malen groter. En dat voor een arm land met nauwelijks functionerende structuren na de revolutie. Wrang is het ook dat de Jasmijnrevolutie, die een einde maakte aan onderdrukking en terreur, nu westerse toeristen weghoudt uit Tunesië. Door de revolutie in Egypte en de burgeroorlog in Libië is Noord-Afrika al helemaal uit de gratie van het Westerse toerisme. De economische groei stagneert en de werkloosheid groeit. Vooral jonge Tunesiërs, vaak hoog opgeleid, zitten zonder baan. Uitzichtloosheid kan bij verkiezingen tot vreemde keuzes leiden. Zeker omdat er geen gevestigde partijen aan de verkiezingen deelnemen. Alles is nieuw, er hebben zich zestig politieke partijen aangemeld voor een plek op het stembiljet in juli. Vrijwel allemaal zijn ze onbekend. De enige die bekend is, is de partij van islamitische fundamentalisten. Ook voortrekkers van de Jasmijnrevolutie voorzien dat juist die fundamentalisten hoog kunnen scoren op 24 juli en daarmee grote invloed krijgen op de toon en inhoud van de nieuw op te stellen Grondwet. Ook interim-president Mebazaa maakt zich zorgen over de gevolgen van de burgeroorlog in Libië voor zijn land,

zo zei hij ons in het voormalige paleis van dictator Ben Ali in Carthago. Hij is erg bang voor wat hij 'een Iraaks scenario bij de bureu' noemt. Hij ziet weinig heil in de militaire interventie van de NAVO. Voor je het weet, gaat het jarenlang mis in Libië, waarschuwde hij. Een begrijpelijke zorg. En een extra reden om zo snel mogelijk tot een staakt-het-vuren in Libië te komen. Dat is ook in het belang van een succesvolle voortzetting van de Tunesische revolutie. Een revolutie beginnen is al bijzonder, hem tot een goed einde brengen nog veel ingewikkelder.

De huidige interim-president, noch zijn premier staan kandidaat voor de komende verkiezingen. Dat geldt al evenzeer voor degenen die nu de leiding hebben over de organisatie van de verkiezingen en het onderzoek naar de gebeurtenissen tijdens de revolutie. Het zijn allemaal mannen op leeftijd. 'De revolutie is vooral door jongeren gemaakt', vertelde president Mebazaa me. 'Wij helpen bij de overgang naar de democratie. Zij zullen het vanaf dan moeten doen in ons land.'

ARABISCHE LENTE: VOORUITGANG EN VERZET

De Tunesische revolutie die half december 2010 begon, sloeg razendsnel over, eerst naar Algerije en Egypte. In het laatste land moest president Mubarak het veld ruimen. Daarna volgden volksopstanden in onder andere Jemen, Bahrein, Libië en Syrië. De Arabische Lente is nu een begrip en de westerse wereld, die lang de Arabische dictaturen heeft gesteund, is gedwongen de kant van de opstandelingen te kiezen en hun vroegere vrienden in de steek te laten. President Saleh van Jemen heeft, na aanvankelijk gewelddadig optreden, nu noodgedwongen zijn aanstaande vertrek aangekondigd, al blijft veel onzeker. De Marokkaanse koning Mohammed belooft, na grote demonstraties in zijn land, zijn monarchale almacht te beperken en de democratie meer ruimte te geven. Egypte kiest in november een nieuw parlement en kort daarop een president.

In Syrië heeft president Assad de al 50 jaar geldende noodtoestand officieel opgeheven. Maar zijn politie- en legertroepen blijven uiterst gewelddadig

Delegatie Raad van Europa in Tunis: helpen bij eerste vrije verkiezingen

optreden tegen de protesterende bevolking, die nu onomwonden om Assads vertrek vraagt. In Libië verzet kolonel Khadaffi zich met geweld tegen de volksopstand in zijn olierijke en nu vrijwel in tweeën gedeelde land. Libië is het enige land waar het Westen, via de NAVO, militair intervenieert. Officieel om de burgerbevolking te beschermen, feitelijk met het klaarblijkelijke doel Khadaffi van de troon te stoten. Van andere buitenlandse inmenging is sprake in de Golfstaat Bahrein. Daar zijn legertroepen van koning Abdullah van Saoedi-Arabië de onder druk staande leider van de Golfstaat, koning Hamad, te hulp gekomen om de Bahreinse opstand neer te slaan.

PALESTIJNEN WERKEN WEER SAMEN DOOR ARABISCHE LENTE

In de Palestijnse gebieden heeft de Arabische Lente geleid tot demonstraties, van jonge Palestijnen op de Westelijke Jordaanoever en in Gaza. Hun eis tot verzoening tussen de regering van president Abbas en het opstandige bewind van Hamas in Gaza heeft een verrassend succes gehad: er wordt inmiddels door Fatah en Hamas serieus gewerkt aan een regering van nationale eenheid en verkiezingen voor parlement en

presidentschap. Op 21 juni komt president Abbas op bezoek in Nederland om zijn plannen toe te lichten. Twee dagen later is hij te gast in de Parlementaire Assemblée van de Raad van Europa in Straatsburg. Met de Raad van Europa wil de Palestijnse Nationale Raad in de toekomst nauwere samenwerking. SP-senator Tiny Kox is namens de Raad van Europa rapporteur in deze. Op werkbezoek in Ramallah sprak hij ook met de jonge demonstranten: 'Het deed denken aan vroeger, met speeches, megafoons, gitaren en slaapzakken. Maar het was alleszins iets van hier en nu. Palestijnse jongeren kennen geen ander leven dan onder Israëlische bezetting, wat hun kansen op een fatsoenlijke toekomst onmogelijk maakt. Dat zijn ze helemaal zat. Zij hebben de Palestijnse leiders nu tot handelen aangezet. Verzoen je met elkaar en zorg dat Palestina zo snel mogelijk onafhankelijk wordt. Dat is de boodschap van de jongeren in Ramallah en ook van de demonstranten in Gaza.'

JOHN LEGEND, SHINE

Tekst: Arjan Vliegenthart Foto: Roger I. wollenberg / Hollandse-Hoogte

Tijdens zijn campagne in 2008 werd Obama gesteund door tal van artiesten uit de muziek-, film en literaire wereld. Variërend van talkshowhost Oprah Winfrey tot filmsterren als Matt Damon ondersteunden veel bekende Amerikanen de senator uit Illinois. De combinatie van een relatief jonge, gekleurde presidentskandidaat en een positieve en hoopvolle boodschap bleek na acht jaar lang politiek cynisme onder George Bush dat onder andere geleid had tot twee oorlogen, die in Afghanistan en Irak en een financiële en economische crisis bij veel mensen (her)nieuw(d) engagement los te maken. Wie even op Youtube zoekt, vindt tal van liederen van bekende en minder bekende artiesten die geïnspireerd zijn op de verkiezingscampagne van Obama en waarin vooral de hoop wordt uitgesproken dat de nieuwe president betere tijden zal inleiden.

Dat geldt voor zanger John Legend, vooral bekend als Soul en R&B-artiest. Met 6 Grammy's op zak is hij wellicht één van de bekendste artiesten die zich tijdens de campagne openlijk uitsprak voor Obama. Wellicht des te opmerkelijker, omdat de meeste albums van Legend nu niet bepaald opvallen door politiek geëngageerde teksten. Hoewel Legend zelf zegt dat politiek hem van jongs af aan met de paplepel is ingegoten, leidde de kandidaatstelling van Obama bij hem tot een vorm van politieke bewustwording die nu ook in zijn muziek tot uiting komt. Legend zong tijdens het Democratische partijcongres in Denver waar Obama officieel tot presidentskandidaat voor de Democratische partij werd uitgeroepen. Vorig jaar verscheen daarnaast het album *Wake Up!* dat hij samen met The Roots, een band net als hijzelf afkomstig uit Philadelphia, maakte en waarop vooral covers te vinden zijn van oudere politieke liederen over armoede, de strijd voor gelijkheid en tegen de oorlog. Het toonaangevende

Amerikaanse muziekblad *The Rolling Stone* schreef lovend over het album dat John Legend en The Roots geen imitators waren van de klassieke liederen op het album, maar erfgenamen van de politieke geëngageerde muzikanten uit de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw. Je kunt het slechter treffen.

John Legend schrijft dat hij bij het maken van het album geïnspireerd is door de woorden van de Amerikaanse zangeres Nina Simone over de opdracht van artiesten 'to reflect the times', om de tijd waarin zij leven te laten terug komen in hun werk. Volgens Legend wordt de huidige tijd gekenmerkt door een 'brouwsel' van optimisme over de mogelijkheden van de moderne samenleving en aanhoudende armoede en oorlog.

'We live in a time of seemingly unlimited possibility and groundbreaking, historic change, yet we're also in the midst of a deep recession and war.'

Naast covers van onder andere Curtis Mayfield bevat het album één eigen nummer *Shine*. Legend zelf noemt het nummer een Stevie-Wonder-meets-gospel-lied waarin mensen worden opgeroepen het leven in eigen hand te nemen en oog te hebben voor het goede in anderen. Daarmee reflecteert het lied inderdaad het gevoel dat veel Amerikanen hadden toen zij in 2008 Obama tot president van de Verenigde Staten kozen.

SHINE

*They wait to plead their case, unknown cast aside
I love to see their face, can we spare the lie?
Are we afraid to see them, prisoners of history
These beautiful minds, trapped inside, bring them back to life
Let 'em shine, let 'em shine on
Let 'em shine, let 'em shine on*

*Oooooohhhhhhhhhhh
Aowwwww*

*So dark when I see sparks, if we don't snuff 'em out
We've gotta let 'em flame, let 'em speak their name
Let 'em reach up to the clouds
Can't eat if we don't feed 'em, can't read if we don't teach 'em
There's no light if we just hide 'em
Don't just let 'em die
Let 'em shine (yeah yeah yeah) let 'em shine on
Let 'em shine (yeah yeah yeah) let 'em shine on
Oh let 'em shine on (yeah yeah yeah) let 'em shine on
Let 'em shine on (yeah yeah yeah) let 'em shine, on*

*Ohhhhh sparks flicker, in the distance
Lonely out in space
They sing out, but we're not listening
Cause we don't see their face
We can't let 'em die we can't, make 'em hide
All the little miracles that live inside
Let 'em shine, ohhhhhhhhhhhhhhh*

*Let 'em shine (yeah yeah yeah) let 'em shine on
Let 'em live (yeah yeah yeah) let 'em shine on
Let 'em be loved (yeah yeah yeah) let 'em shine on
Let 'em growwww (yeah yeah yeah) let 'em shine, on
C'mon let 'em love (yeah yeah yeah) hey
C'mon let 'em love (yeah yeah yeah) hey hey hey yeah
C'mon let 'em love (yeah yeah yeah) YEAH-HA-HEAH
C'mon, YEAH-HA-HEAH-HA-HEAHH*

*Hold 'em close, let 'em know
That they'll get through the night
Ordinary people could, be a hero
Don't put out the light!*

*Let 'em shine, let 'em shine on [2X]
Yeah
Yeayyyeahhh
Let 'em shine on*

Ze wachten om hun zaak te bepleiten, onbekend ter zijde
geworpen
Ik wil hun gezicht zien, kunnen we de leugen missen?
Zijn we bang om ze te zien, gevangenen van geschiedenis
Deze schone geesten, gevangen van binnen, breng ze terug
tot leven
Laat ze schijnen, laat ze door gaan met schijnen
Laat ze schijnen, laat ze door gaan met schijnen

Zo donker wanneer ik vonken zie, als we ze niet de kop in
drukken
We moeten ze laten vlammen, ze hun naam laten spreken
Laat ze tot de wolken reiken
Kunnen niet eten als we ze niet voeden, kunnen niet lezen
als we ze niet onderwijzen
Er is geen licht als we ze alleen maar verbergen
Laat ze niet zo maar sterven
Laat ze schijnen, laat ze door gaan met schijnen
Laat ze schijnen, laat ze door gaan met schijnen
O laat ze schijnen, laat ze door gaan met schijnen
Laat ze schijnen, laat ze door gaan met schijnen

O sterren schitteren, in de verte
Alleen ver in de ruimte
Ze zingen, maar we luisteren niet
Want we zien hun gezichten niet
We kunnen ze niet laten sterven, we kunnen ze zich niet
laten verbergen
Alle kleine wonderen die van binnen leven
Laat ze schijnen

Laat ze schijnen, laat ze door gaan met schijnen
Laat ze schijnen, laat ze door gaan met schijnen
Laat ze geliefd zijn, laat ze door gaan met schijnen
Laat ze groeien, laat ze door gaan met schijnen
Kom op laat ze liefhebben
Kom op laat ze liefhebben
Kom op laat ze liefhebben
Kom op

Hou ze stevig vast, laat ze weten
Dat ze door de nacht heen zullen komen
Gewone mensen zouden een held kunnen zijn
Doof het licht niet

Laat ze schijnen, laat ze door gaan met schijnen (2x)
Laat ze door gaan met schijnen

(vertaling: Peter Sas)

HET RIJKE ROOIE LEVEN

DEEL 68

RENKE LEIJTEN

Op 13 januari van dit jaar zond de EO een programma uit over de misstanden bij zorginstelling Osira. De reportage was het resultaat van een grootschalig onderzoek van de Amsterdamse SP-afdeling. Die zette in het najaar van 2010 een enquête op, omdat ze ernstige signalen over de zorg bij de grote Amsterdamse instelling had ontvangen. Personeel luidde de noodklok over de ontmenselijking van de zorg. Het kreeg vanaf de zomer te maken met een achter het bureau ontwikkelde minutenregistratie-systeem (eufemistisch zorgroutes genoemd). Er werd uitgegaan van maximale tijd voor een 'handeling'. De berekende tijd om iemand naar het toilet te brengen was vastgesteld op 2.15 minuut.

Het zwartboek van de Amsterdamse SP sloeg in als een bom. De zorginstelling deed er alles aan om de klachten te weerleggen. Ze sprak van het moedwillig beschadigen van de naam van de zorginstelling. Ze probeerde de uitzending van de reportage en de publicatie van het SP-rapport te voorkomen door te dreigen met een

rechtszaak. Aanvankelijk leek de strategie om de boodschapper aan te vallen succesvol: een verzoek van de SP om een debat in de Tweede Kamer kreeg onvoldoende steun. In antwoord op schriftelijke vragen was ook de teneur: 'Mevrouw Leijten, dit is een zaak tussen de zorginstelling en uw partij. En verder is er niets aan de hand.' De minutenregistraties werden gezien als een bedrijfsmatige keuze van de instelling zelf. 'Daarover gaat de politiek niet.'

Hoe anders was de reactie toen op 1 april de *gehele* zorginstelling onder verscherpt toezicht van de Inspectie voor de Gezondheidszorg werd geplaatst. Er werd zelfs een afdeling gesloten. De staatssecretaris was geschokt en een debat over de zorg bij Osira werd breed gesteund. Op mijn vraag of de staatssecretaris nog steeds vertrouwen had in hetzelfde bestuur dat de SP anderhalve maand daarvoor nog betichtte van moedwillige imagoschade, antwoordde de staatssecretaris dat zij 'daar niet over gaat'. Daar heeft zij in principe gelijk in. Een raad van toezicht benoemt het bestuur, de ondernemingsraad en cliëntenraad adviseren de raad van bestuur. Bij misstanden is er niemand anders die kan ingrijpen dan de toezichthouders. De introductie van dit toezichthoudermodel, zo dacht men in 2005, zou leiden tot meer openheid en een beter bestuur van zorginstellingen. De politiek diende zich niet te bemoeien met bestuurders, daar gaat zij niet over.

'Ik wil niet dat Osira synoniem wordt voor slechte zorg in Nederland', zei de staatssecretaris in het debat. Op mijn vraag of Osira juist ook een geuzennaam zou kunnen worden, doordat we toen écht eens ingrepen, ging de staatssecretaris niet in. Het enige antwoord was: 'Ik ga er niet over.' Toch heeft de Tweede Kamer de staatssecretaris opgedragen om alles in het werk te stellen om de bestuurders en toezichthouders te laten onderzoeken op wanbeheer. Zij waren druk met fuseren, lieten zich door een

duur bureau de minutenregistratie aansmeren en hadden geen oog en oor voor de noden van bewoners en personeelsleden.

Het voorbeeld van Osira legt pijnlijk bloot dat het op afstand zetten van bestuur en toezicht bij zorginstellingen niet leidt tot meer openheid, maar tot een gesloten cultuur en een vechtmataliteit als 'het imago' wordt beschadigd. Het laat zien dat een bedrijfsmatige inslag, zoals de minutenregistratie, de menselijke kern uit de zorg ontkent en verwijdert. De Inspectie schreef in haar rapport dat het personeel gedemotiveerd was door de invoering van die minutenregistratie. Ook laat dit schrijnende voorbeeld zien hoe de politiek op eieren loopt als er sprake is van slechte zorg. Een rapport van de SP wordt als propaganda gezien, terwijl een (nog ernstiger) rapport van de Inspectie aanleiding is voor een fors debat. Als de politiek zegt dat ze er niet over gaat, dan steekt ze haar hoofd in het zand. Politiek gaat overal over, wanneer zij wil. Ten eerste kan zij de Inspectie voor de Gezondheidszorg beter financieren, die moet nu met een anorexia-rantsoen een onmogelijke taak waarmaken. Ten tweede is *management by speech* altijd mogelijk: een staatssecretaris die openlijk een bestuur of de minutenregistratie afvalt, die spreekt zich uit.

Is het voorbeeld van Osira uniek? Nee. Helaas niet. Daarom moet een SP-er alert zijn en op onderzoek uitgaan als een zorginstelling een opgepoetst imago heeft en maar blijft fuseren. Is de zorg voor bewoners op orde? Is de zorginstelling een fijne werkplek? Nee? Dan is het aan ons om de belangrijke inspectietaak op ons te nemen. Niet meer wegstijven, maar ingrijpen. Daar gaan wij over.